

Decretio, res est admittendos esse, vel non ex Lanfranc.
dec. 125. à quo Decretio conceditur appellatio, ex Bal.
leg. post sententiam, ver. pone ergo. Cada. de sent. in
terloc. omn. judic. obnoscit aut. obnoscit si seq.

26 Quia appellatione pendente, prefati testes non
tenentur revelare, ex capit. Dilectis, de appelle cap.
litterat, de sent. excomm. in 6. Tancr. citat.

C A P U T H. non imp
obligacione non impedit, ut non obligat.

27 De illis, quae ex vi Monitorii denunciare tenentur.

D Enunciatio est criminis proximi manifestatio fa
miliarum, & etiam Superiori tamquam patri, queque bo
num, & emendatione fratri intendit; & judicialis,
qua sit Superiori tamquam judicis, in suo munere fa
ciat, quod judicaverit expediens, sive delinquenterem pa
piendo, sive damnum repaying, sive utrumque facien
do. Deranunciatio canonice dicitur talis quatenus est ex
Regula Evangelica, iuxta illud Matth. 18. Quod si eos non
audiret, dic Ecclesie; vel ex peccato Superioris Ecclesi
astici, sed non distinguuntur a paterna, vel judiciali;
quia vel sit Superiori tamquam patri, & sic est patern
a; vel tamquam judicis, & sic est judicialis.

28 Denunciatio judicialis, alia est spontanea, alia ex
praecepto Superioris. Prima obligat ratione charita
tis, secunda ratione charitatis, & obedientiae, de qua
est sermo. & praesentis.

29 Hinc revelatio fieri debet judicis cum Notario in
scriptis, quia sit, ut pars ea uti possit; & Ecclesia val
leat per eam delinquenterem revocare a peccato.

30 Denunciatio judicialis ab accusatione differit, quia
acusator suscipit in se omnes probandi; quod si non
probet, subiicit pena talionis; non sic denunciator;
licet tenetur manifestare testes, si qui sint, judicis,
qui in se sumit omnes probandi.

31 Qui denunciare tenetur, non liberatur ab onere,
di promittere, & juraveri, si non denunciatur; quia
juramentum de se illicita non tenet, quoniam non est
vinculum iniquitatis, cap. quanto, de jure rando.

Si non est culpa, non est causa.

32 Q ui non revelando excusat à culpa mortali,
non excusat ab excommunicatione; quia hac
necessario supponit tamquam materialium culpam morta
lem, num. 107.

33 Propterea, quando edictum precipit denunciari
fines, aut iustos detentores, non est denunciandus,
qui detinet ob iustam compensationem, aut aliam ius
tiam causam, etiam si peccaverit, accipiendo, quatenus
poterat alia via, aut sine scandalo, &c. summi recuper
tracis quia est iustus detentor. Bonac. tom. 2. de obliq.
denunc. disp. 6. pag. 894. num. 1.

34 Nec si quis huiusmodi detentorem, tenetur eum
revelare, in finta, cum deretis ob imponitiam, vel aliam
justam causam, pota, quia scit, creditorem abusum
fore restringi, &c. Bonac. cit. num. 3. & 4. quia
scit liberantur in his casibus à culpa & censura ipsi
principales, ita & eos scientes, & nullus tenetur in
nocentes proderet eo maxime, quia mens judicis est
inquirere de delicto, & hac ratione, reus judicatur
interrogatus à judice de homicidio, respondere non te
netur, si illud sine culpa commisit, putat ob iustam
sui defensionem. Diana part. 3. tract. 5. resol. 66.

35 Tenuit autem sciens revelare eum, qui est in
potens in causa, si possit quoad partem restituere
aut pro futuro tempore, nisi sciat, cum est patet in
ad resiliendum, cessante inpotentia, Bonac. cit. quia
scit delinquens non excusat simpliciter à restitu
tione, ita nec sciens à revelatione.

36 In dubio de iusta compensatione, inpotentia, &c.
facienda est denunciatio, nisi rationabiliter depositari
dubium, quatenus eam audiret à fide digno, &c. Bo
nac. cit. n. 6. quia possestat sit pro precepto Superio
ris, quod est certum, & solum dubia est excusatio.

Damnum grave fui, aut fuorum.

37 N on tenetur quis denunciare in causa propria
seu in delicto commisso in sui damnum: quia

potest offendere injuriam & damnum remittere iuxta
Confidit Euangelicum: Dimitte nobis debita nostra,
sicut & nos dimittimus. &c. Contra quod non debet
preferum Superiori velle obligare. Bonac. citat. pag.
892. §. 3. num. 1.

38 Excipitur, si denunciatio precipitatur in bonum
publicum, seu in punitionem delinquenteris, ut sunt de
nunciationes in causis fidei: quoties enim Superiori in
edictis pro delictis, etiam contra privatam personam
commissis, punitionem intendit, incidunt bonum publicum,
nempe ut exemplo & timore penae, alii coer
centur à malo, ac securius vivant; id solet contingere
in delictis homicidii, furti, adulterii, & similibus,
qua graviter, publicam pacem, & securitatem conturbant,
num. 63.

39 Non tenetur denunciare, si ex denunciatione pri
udenter timeat sibi, aut suis ulquis ad quartum gradum,
aliquid grave damnum contra aliquod ex quatuor bo
nis hominis, animae scilicet, corporis, famae, & sub
stantiae corporalis, quod si preferendum damnum alterius,
Bonac. cit. Diana part. 9. tract. 8. resol. 48. quia
praecepta humana, & positiva, non obligant cum tan
to incommmodo. Hinc nec testis judicetur interrogatus à
judice, tunc respondere tenetur: unde (sit Bonac.) si
privatum novissi aliquod delictum, & dignosca, quod
delinquens fecit te scire, non tenet, denunciare, si
exinde grave malum tibi times, aut tuis, quia malum
tuum valde coniunctorum est etiam tuum, cum il
lud acriter sentias, & fortè plus: v. num. 113. & 123.

Hinc sur occulus non tenetur se prodere; curare ta
men debet, ut res restituenda domino per amicum fi
delem, aut probum Confessarium: v. num. 179.

40 Non tenetur quis ex vi monitorii denunciare
conjunctos intra quartum gradum, etiam si non ad
sint alii testes. Tancr. tom. 5. tract. 4. quæst. 20. Diana
part. 5. tract. 13. resol. 67. qui ex Raynaudo de moni
torio pag. 11. cap. 3. quæst. 20. & 14. Lopez, Avila, Sylv.
Baunus, & alii apud Dianam part. 8. tract. 7. resol.
10. qui cum Excober id tenet, tam de consanguinitate,
quod de affinis usque ad quartum gradum. Quo
rum ratio est: quia non debet lex Ecclesiastica, ceder
in benignitate legi civili, ut velit eos ligare, quod lex
civilis non obligat; tum quia si conjunctus ageret ut
denunciator, aut testis contra conjunctum, orientur
inter familias, & conjunctos dissensiones, & odio, &
toleraret domum pax, quod valde nocet Reipub
licae; ex qua ratione Raynaudo & Diana eos a den
unciando eximunt, nemus in causis criminalibus, verum
etiam in civilibus; ac insuper rejecunt limitationem,
quam facta Bonac. tom. 1. disp. 6. cit. 8. 3. numer. 5.

41 quod predicti tenentur denunciare, si valent fine
gravi damno sui, aut suorum: rejecunt, inquam, qua
tentur a tali revelatione non potest grave damnum ab
esse, puta discordia, & odio. Ceterum licet regulariter
ita sit, infra tamen ostendam causam, in quo nullum
ex revelatione conjunctum damnum sequitur: vid. n. 122.
& seq. & num. 128.

42 Idem rationibus non tenetur maritus uxorem
revelare; quia sunt una caro: nec gener, & natus
societas, & è converso, DD. citat. quia fecerit suc
cidit loco patris, & gener, ac natus venient nomine
siorum, taliter, ut fecit filii non incurvant excommunicati
vitando, ita nec gener, & natus, communicatingo cum
socio excommunicato vitando, ut cum de censuris,
diximus.

43 Idem Genuensis, Angelus, & Silvester ver. fam
ilia, apud Bonac. cit. id extendunt ad familiam; nam
ex revelatione facta à familiari orientur discordie in
ter familiare, sicut tolleretur quis, & pax domus;
hinc connivere bonum familiæ, & Reipublica expo
nit, ut evenerit dissensiones inter familiare; quod
ipse Bonac. amplectitur, quando denuncianti non effet
periculum gravis damni.

44 Idem tenent de amico conjunctissimo, seu ar
cane amicitia, & de ignifi benefactori, Raynaudus, &
Diana citat. quia eorum revelatione gravior exasperatur,
& feritatem, aut non leuem ingratisudinem redoleret.
Oppositum autem sententiam, nimirum personas privi
legiaras, neque confanguineos, uxorem, &c. teneri ad
denunciandum, aut testificandum, quando non sunt ali
testes, aut qui denunciare valent, tenent Venerus lib. 2.

cap. 10.

semel contrafacta, non tollitur per Judicis mortem, sed
per absolucionem, quæ non penderit ab existentia Ju
dicis: vid. num. 48.

N O T I T I A

53 Nemo denunciare tenetur ea, quæ certò non
scit, alias exponere se periculo levitas, &
patientem damno, quod fortè injuria patetur, &
propter ea edicta loquuntur de scientibus: Scire autem est,
veritatem visu, vel alio corporis sensu perceptam verit
& realiter mente retinere. Hinc non tenetur quis de
nunciare, quæ audivit à personis levibus, vel si à per
sona gravi, & fide digna, non recordatur à quo; nec
tenetur denunciare, quæ audivit à personis ignoris; ne
que ea, quorum levem habet suspicionem: quia tunc
non dicitur ille notitiam habere: & Superior in ea in
certitudine ad nihil potest prudenter procedere, Bonac.
tom. 1. cit. pag. 893. n. 1. hic n. 593.

54 Non tenetur denunciare, qui audivit ab eo,
qui denunciavit, aut vult denunciare; nec quando
probabiliter, & prudenter credit denunciationem nil
profutur, nempe Superiori nullum remedium esse
adhibiendum, Bonac. citat. num. 2. quia nemo obliga
tur ad opus iniuste.

T E R M I N U S.

55 Q ui non denunciatur intra terminum in edicto
prescriptum, qui solet esse octo, vel quindecim
dierum, peccat mortaliter, & incurrit excommuni
cationem, nisi ex iusta causa exceptus, vel nisi sit
legitime impeditus, aut ignoret monitorium: vide &
numer. 42.

56 A qua excommunicatione à nullo potest absolviri,
nisi satisfacta parte, nempe nisi obediatur; nam clauso
termino non expirat obligatio, sed semper tenetur re
velare, cum commode potest, nisi ceſſet preceptum,
puta si cesseret eius finis, &c. quia terminus non pon
itur ad finiendam obligationem denunciationis, sed ad
maturandam, & follicitandam denunciationem; & talis
censura absoluto in monitorio restatur: vide &
num. 631. ad num. 647.

57 Eum, qui intra terminum non revelavit ob igno
rantiam edicti, impeditum, aut aliud iustum cau
sam; adveniente eius notitia, aut cessante impedimen
to, clauso jam termino, non amplius obligari ad re
velandum ex vi monitorio, tenet. Tancr. tom. 5. tract. 4.
qu. 7. num. 5. Sanchez, Raynaudus apud ipsum: quia
hujusmodi edita non habent rationem legis, & constit
utionis universalis, sed simplicis mandati, ac præcepti
concessi ad paris instantiam, ac proinde sunt transfor
mati; hinc est, quod datur pro determinato tempore
octo, aut quindecim dierum. Quod si nullum affig
etur tempus, non durat, nisi per spatiū duorum, aut
triū mensū. Sanchez lib. 6. cons. cap. 2. dub. 35.
num. 5. cum aliis. Tum quia ista non fuit in culpa non
revelando intra terminum, nam tunc ignoravit edi
ctum, aut fuit legitime impeditus: v. n. 242.

58 Eum autem teneri sub censura ad revelandum ad
veniente notitia, aut cessante impedimento extra terminum,
doceat Bonac. tom. 1. pag. 897. num. 2. & apud
ipsum Suarez, Rodr. & Filliuc. nisi censura sit lata fo
lium contrafumus præteritos, qui intra terminum
jam clausum non revelaverunt. Cui sententia adhuc
cum duplicitate limitatione. 1. Quod tempus notitiae, aut
impedimenti ablati non differat notabiliter, sed si prox
imus termino edicti, puta per duos, aut tres menses,
2. Quod revelatio tunc creditur profutura, presentim
si adhuc causa pendet.

59 Ubi nota, id, quod nonnulli ignari genuflexi,
& signa Crucis se signantes protellunt, se dicere
in confessione, non cadere sub sigillo sacramentali, sed
naturali; cuius violatio sine justa causa est peccatum
mortale, sed non sacrilegium, cum illud non sit sacra
mentum; quod tunc habeatur, quando quis accessit ad
Confessarium, & cum eo confiteatur omnia sua peccata
cum intentione te accusandi.

Delictum, quod probari non potest, aut notorium
delinquens occulti, vel occultum occulti.

60 N on tenetur quis denunciare, quod in judicio
probati non potest; quia quod probari non po
tent, se habet, ac si nesciretur, Bonac. citat. pag. 893.
n. 4. qui proinde concludit, eum, qui furtum vidit à
fute committi nullo alio presente, non teneri illum de
nunciare; bene vero, si habeat unum testem omni ex
ceptione maiorem; aut si probabiliter putet, delictum
ab aliis sciti: v. n. 67.

EXCEPTIO.

Exciuntur crimina nonnulla, quæ quis denunciatur tenuerit, etiam si probari non possint, & sunt

1. Impedimenta matrimonii.

Denunciare tenuerit sub mortali impedimento matrimonii, etiam si sunt occulta, & probari non possint, tam scientes, quam ipsi contrahentes, Bonac. cit. pag. 893. num. 5. & Com. contra Pontium lib. 5. de Matrim. c. 43. n. 5. & alioz: quia hæc revelatio est ad vitandum malum spirituale futurum, nempe peccatum mortale inter coniuges, & injuriam sacramentis: quoniam denunciatio unius sufficit ad matrimonium impedendum: ex c. Præterea, de sponsalibus; tunc quidem Parochus supercedere debet; utquecumq; diligenter inquisitione peracta, veritatem reperiatur.

Si vero contrahentes super impedimento dispensationem obtinuerint, tunc neque ipsi, neque alii scientes, illud manifestate tenuerint: quia est frustra.

2. Crimina in bonum publicum.

Crimina contra bonum publicum, videlicet contra fidem, tam de heresi, quam de suspectis, num. 606. profanations factorum, dilapidatio bonorum Ecclesiæ, duellum, prædicio patriæ, crimen laesa maiestatis, falsificatio monetae, conspiratio in Principem, vel Superiorum, ejusque percutio, homicidium, subversio in electione, simonia, latrociniū, seu futrum famosum, & publicum, Bonac. cit. pag. 893. num. 5. Tambr. l. 9. dec. cap. 2. §. 4. Ameno p. 517.

63 Latrociniū à furto differt: latro enim dicitur, qui obſidet vias, quique conſpirat depradari, quos poteſt.

64 Hæc dici solent crimina exceptuata, & publica, non quia publicè facta, sed quia in Reipublice, seu communis, aut Religionis detrimentum redundant, ut patet disserenti per singula in propriis disputatiōnibus, sicut privata dicuntur, quia solus private performatum important, ut gula, ira, superbia, contumelia, &c. Melphi in præl. crim. ver. Denunciatio: priora namque etiam si fini occulta, habent rationes peculiares proprias, quibus ladan publicum bonum, & praesertim crimina contra fidem sunt contra Deum, Religionem, & Reipublicam: v. n. 64.

65 Verum tamen eft, nonnulla crimina, ut futrum, fornicatio, adulterium, sodoma, & similia, que in se sunt privata, evadere publica, seu contra bonum publicum, si sunt publicè, nempe cum scandalo, & malo exemplo aliorum: & pro istis solent monitoria concedi, ut reueletur occulus delinquens notorii criminis, quaque punitionem intendunt, nam ut notario in præl. crim. pag. 385. num. 4. bonum communis obtinetur, quando malus in aliorum exemplum punitur: v. n. 38.

3. In damnum tertii.

Exciuntur tertii crimina, que sunt in damnum privatae personæ, ex quibus pender effectus in futurum, qui alteri reparari non potest, Doctor. cit. v. gr. si Petrus, te polo profante, patavii Paulo venenum, quod Paulus advertit; Petrus autem est firmus in dando venenum; tunc teneris ex vi edicti denunciatio:

67 Eadem ratione puto contra Bonac. no. 60. cit. tenuerit denunciare furem, quem tu solus futuram videnti, praesertim si damnum est reparabile, puta si sit, aut futurus sit potens ad restituendum, quia tunc effectus pender in futurum, nempe damnum reparandum; mihi faver Tambur. l. 9. Decal. cap. 2. §. 4. & apud ipsum de Lugo, quoniam hoc imputatio est pernicioſa, nedam private persona, sed ipi Reipublice; nam bujusmodi scelerati scientes se non denunciando ex defecto probationis, aut quia sunt occulti, possent sine timore penafutura & homicidia committere, cum non deficit eiſi calliditas, ac medium ad talia crimina occulum patranda: vide num. 76.

68 Insuper ipse Bonac. cit. facetur, ad onus denunciandi futrum sufficere, quod possit probari per unum testem omni exceptione majorē. Taliſ omni exceptione

ne major idem est, ac refutus idoneus ī cui nihil potest opponi, Melphi ver. Testes; unus autem testis de visu omni exceptione major, facit semiplenam probationem, quæ suffici ad constitendum reum. Melphi cit. cuius si accedit confessio, delictum est plenè probatum de auctore; & statim subdit, quod ipse denuncians in hac materia, & in causis difficultis probationis valeat pro teste, ex cap. in omni de testibus.

69 Quod si velis cum Bord. part. 3. ref. 101. n. 15. quod talis testis ob duplicitatem officii non faciat semiplenam probationem sufficientem ad constitendum reum, & sic cum examinandum, & negantem torturandum; sufficit samen (ut Bordon. concedit) ad inquirendum contra denunciatum, ad illum capendum, & examinandum: item sufficit, ut prudens superior, & iudex diligenter adhibeat ad malum futurum vitandum aut reparandum; insuper ad explicanda indicia, & administracula; quibus habitis, talis denunciator, & testis sufficit ad constitendum reum, arque ad torturam.

70 Denique si monitorium precipiat solam testificationem, tunc prædictus, qui solus vidit furem futuram, erit testis omni exceptione major, semiplenam faciens probationem: vid. numer. 73. quia non habet duplicitatem officii.

Ac proinde concluditur, quod præfatus, qui solus vidit, teneatur reuelare furem, tunc monitorium precipiat denunciationem, tunc testificationem. Bordon. cit. numer. 53.

71 Ex his colliges, quod nedum reus reus occultus notoriū etiamis, quod probari non potest, verum etiam reus occultus occuli criminis, quod potest probari, sit iudicē denunciandus, si redunder in Reipublica, vel innocentis grave damnum, quod aliter vitari non potest.

72 Delictum occultum in jure dicitur, quod quantum sit dubius, vel tribus notum, de eo nulla existit infamia, seu non est sparsus rumor, Melphi in præl. crim. ver. Inquisitio; unde stat, quod delictum possit probari, & quod sit occultum.

4. Testificatio.

73 Quando monitorium non præcipit denunciationem, sed testificationem, teneatur quis reuelare iudicē delictum, etiam si probari non possit. Bonac. cit. pag. 893. num. 5. Lazarus de monit. scilicet. 2. qu. 1. n. 12. Bordon. part. 3. ref. 101. n. 49.

In hac se oportet prius videre, quando monitorium vocet, quem, ut denunciatorem, quando præcitat, ut testem: rem clare explanat Lazarus apud Bordon. cit. num. 51. vel enim iudex utitur verbo denunciare, vel verbo testificari, & tunc res est clara; vel utrum verbo indifferente ad utrumque, v. gr. dicere, reuelare, notificare, propagare, &c. & tunc si agatur civiliter verba interpretantur pro testificatione: si criminaliter respectu caue non accepta, interpretantur pro denunciatione, quia sine prævia accusatione, denunciatione, aut clamorosa infusione, iudex non potest vocare testes, & de delicto inquirere: si causa sit copta, verba interpretantur pro testificatione, quia supponit facta accusatio, denunciatio, aut infinitatio delicti, ac proinde iudex indiger testibus: eadem ratione, quando aliquis citatur in individuo ad revelandum, citatus ut testis: in dubio est præsumendum, quod iudex velit testificationem; & universaliter, quando Superior visitat, & procedit ex officio per edictum, velut denunciator, qui quando vero procedit via accusationis, aut denunciationis, five specialis, five generalis, aut clamorosa infusione, seu infamia, tunc vult testem: ita ille: si hoc præmisso

74 Probatur resolutio, 1. quia monitoria non conceduntur, nisi constet de corpore delicti, ignorato auctore, & ulteriori conceduntur ad instantiam partis: instanti autem partis gerit vicem accusationis, & præfert corpus delicti notoriū gerit vicem accusatoris, excitans iudicem, ut procedat ex officio ad inquirendum de auctore occulto delicti. Aret. in præl. crim. pag. 153. v. hic n. 76. Cum igitur iudex in his casibus habeat ius ad inquirendum de auctore occulto delicti notoriū, potest edictum edere, quo sub pena excommunicationis præcipiat, ut qui fecit auctorem delicti, v. gr. furem, aut rei detentorem, illum reueler, & consequenter ille, qui fecit etiam si solus fecit, tenetur cum re-

vela;

De Denuntiat. ad Monit. &c. Cap. II.

335

velate: nam ius iudicis ad inquirendum, & obligatio testis ad revelandum, sunt correlative. 2. Quia testis non tenetur probare delictum, sed solū revelare, quod ipse fecit: igitur revelare teneatur, etiam si solus fecit, & si iudex procedat ad instantiam partis, sive per denunciationem factam per fiscalem, sive ex notorietate delicti: vid. num. 101. & 102.

Pro cuius rei majori dilucidatione, sunt duas resolventes difficultates.

Prima difficultas.

75 **A**n, quando delictum est notorium, & delinquentis occulsum, ita ut non procedant contra eum indicia, aut infamia, possit iudex procedere, & delinquentem inquirere.

Negat Sotus apud Aret. in præl. crim. pag. 107. Cajet. Nav. Sylv. & ali apud Bordon. ref. 101. numer. 46. qui consequenter dicunt, testem interrogatum non tenebit respondere, si non processetur infamia, aut indicia, 3. ex cap. Cum oportet 19. Nisi super predictis famam ipsius, scilicet persona, letam esse noviter, vos ad inquisitionem non subio procedatis, 2. ex cap. Inquisitionis. Nullum est pro crimen, super quo aliqua non laborat infamia, posseindum, 3. ex cap. Qualiter 24. de accusat. Si super excessibus suis quisquam fuerit infamatus, tunc procedendum est ad inquisitionem.

76 Rcp. tamen, posse iudex procedere ad inquirendum delinquentem occultum, procedendo tamen per viam generalis, & non speciali inquisitionis: & tunc teneat testem sub mortali responderet, & reuelare. Villalobos tom. 2. tral. 14. dif. 7. numer. 2. Aret. citat. pag. 108. Miranda de ordine judiciorio tom. 1. quest. 6. art. 6. concil. 3. Amen. in præl. crim. pag. 440. num. 10. & pag. 445. num. 21. Bordon. cit. Raynaldus part. 1. cap. 3. quest. 7. de monit. & alii apud Tancr. infra num. 81. Ratio est 1. quia ipsa evidencia facti habetur pro accusatore, ex cap. Evidence ex parte accusat. Evidentia partis criminis non indiget clamore accusatoris: Nam ipsa evidencia delicti clamor apud iudicem contra delinquentem occultum: iuxta illud Gen. 4. Vox sanguinis fratris tuī Abel clamat ad nos de terra, 2. quia talis inquisitionis generalis iudicicia de occulto auctore notoriū criminis, cedit in bonum communis, atque illud intendit: nam si non potest iudex generali inquisitione de illo inquirere, quamplura graviora delicta impunita remanebent; quod redundant in damnum publicum, & in scandalum aliorum, qui scientes iudicem nulli modo posse contra ipsos procedere sine infamia, aut indicio, animosus redirentur ad graviora occulsum patranda, v. n. 67. ac proinde potest de auctoritate generali inquirere iudex, ut communis sibi commissa non perturbetur, & leuius vivat: v. num. 74.

77 Quod dico verum, nedum quando delinquentis est occulus, sed potest probari, puta quatenus adiunctorum ali testes: vid. num. 72. verum etiam quando est occulsum, quatenus non adiunctorum alia indicia: nec est alius, qui cum futuram, aut occidentem vidit, nisi unus, ex num. 66. ad 71. contra Aret. in præl. crim. p. 1013. oppositum regentem de delinquentे occulsum, quem unus solus videt.

78 Facta autem inquisitione generali iudicicia, & vi ejus reuelante delinquentem eo solo, quia videt; aut per diligentiam iudicis expeditis indicis aliquibus contra ipsum auctorem; uno potest, & teneat iudex per inquisitionem specialem procedere contra illum, & tunc erunt duas inquisitiones, generalis una, & spiritualis altera contra personam, Aret. cit. pag. 110. tum quia denunciatio iurata, equivalit infamie, Amen. pagin. 395. adeoque ea habita, potest iudex ex officio procedere etiam per inquisitionem specialem.

79 Nec obstante canones: quia expressè loquuntur de inquisitione speciali, quoniam signant specialem personam, minime de generali inquisitione; ad specialem autem inquisitionem omnino requiriunt, quod præcedant indicia, aut infamia contra auctorem delicti; minime ad generalem ad quam sufficit ipsa notorietas delicti.

80 Per specialem inquisitionem iudex procedere dicuntur, quando inquirit de speciali persona, & obligat alios ad revelandum illum; tunc vero dicuntur procedere per generalem inquisitionem, quando in monitorio præcipit, ut qui fecit auctorem delicti, illum reueler; aut

quando vocat specialiter omnes, aut plures de vicinia & Monasterio, &c. ut reuelent auctorem delicti: tunc enim, licet specialiter reuelator nominetur, generaliter auctorem delicti inquirere.

81 Meam sententiam tenet Tancr. tom. 5. tral. 5. quest. 19. numer. 1. & 5. eamque probabilior facit Diana part. 2. tral. 15. ref. 63. quod ius iudicis ad inquirendum delinquentem occultum notoriū criminis. Nil hiluminis ea non obstante, docent alii, quod non teneatur quis reuelare delinquentem occultum notoriū criminis; nec inde incurat censuram in monitorio latam, nec teneat in tali causa teneatur respondere iudicis; quia probabilis, & tuta est opinio Cajet. & Sotii, quod non possit iudex, & Superior legitime præcipere, ut reuelare occultum delinquentis, ita ut debet bellum utriusque iustitiae, quarens iudex in hoc casu habet ius interrogandi, & reus, aut testis non respondendi, ac sciens non reuelandi; ita etiam sententia Lessius, Filiarius, Turrianus, & Bon. apud Tancr. citat. A mea autem sententia affirmativa discedere non valeo, quia (ut rite advertit Bordon. part. 3. ref. 101. num. 4.) opinio negativa, opposita est fundata in testibus haud bene intellexit, ut ostendit n. 79. quoniam loquuntur de inquisitione speciali, ut facetur Diana citat. Tum quia frustra est facultas in Superiori procedendi per inquisitionem specialem, aut generaliter inquirere auctorem occultum delicti, subditus obediens non teneatur.

Seconda difficultas.

82 **A**N idem possit esse simul denunciator, & testis?

Negant Cajetan. Valen. Arag. & Peyr. apud Bordon. part. 3. ref. 101. num. 52. quia idem non potest esse accusator, & testis in eadem causa: hinc accusator est testis inhabilis, ex cap. Forum, de verb. signific. Tunc quia in eadem causa, idem non potest habere duplex officium, Gloss. fin. cap. Insper 6. de testib; quia unum officium vix dignè valer aliquis adimplere, cap. 1. de confut. in 6.

Resp. apud Rodr. tom. 2. quest. 13. art. 6. Bordon. cit. numer. 53 & apud ipsum Spartharius, Lessi. Navar. Trinacrius: Probatur 1. ex cap. in omni negotio 4. de testibus. Principalis persona, dicens veritatem de re fidei, relatisimē habenda est pro teste, cui adhuc non efficiuntur duo testes: & ibi id probat Patchalis Papa ex Euang. Matth. 18. Si peccaverit in tefrater tuus, vade, & corripe inter te, & ipsorum solus: si te audierit, intratus eris fratrem tuum: si autem te non audierit, adhuc recus adhuc nunc, aut duos, ut in ore doborum, vel triplex testimoniū sit omne verbum. Ubi, ut vides, ille, qui corripit fratrem, & postea illum denunciat, vocatur testis, nam ex ore Christi, si unum tecum adhibes, estis duos testes, & si duos, estis tres testes; igitur qui denunciat, est testis, si deponit eo modo, quo debet testis.

Probatur 2. quia nullum ius requiri, denunciatores debere esse personam à teste distinctam: non ius naturalis, aut divinis, ut liquet ex Euang. citat. non ius civile, aut canonican, cum nullum reperitur, quod id prescribat, sed potius, quod prescribat oppositum; ut supra. Imò hoc maxime credit in bonum Reipublice, qua melius gubernatur, & conservatur, si delicta puniantur.

83 Non obstante rationes in oppositum. Non 1. quia inter accusatorem, & denunciatores manifesta est disparitas; nam accusator professus suam causam, principaliter punitione sui iniurici intendens, ac proinde generat in Judece aliquam suspicionem, quod non procedat ex zelo iudicis, sed ex odio; hinc habet in se omnia probandi per testes distinctos. Denunciator vero non professur causam propriam, sed communem Reipublice, ac proinde non generat in Judece suspicionem de odio, sed præsumit, quod reueler delictum proximi, ut satisfaciat præcepto; & ut penam spiritualem, aut corporalem effugiat; hinc Judicis relinquens omnis prædicatio.

84 Nec 2. quia ibi, ut pater, est sermo de officiis disparatis, difficultates, & vires diversas pro executione exigentibus; denunciatio autem, & testificatio non sunt hujusmodi, sed subordinata. Potest igitur idem, qui denunciat, affumi ut testis, faciendo cum deponere eo modo, quo debet testis.

85 Ex resolutione igitur hujus, & prioris difficultatis con-

concludere, quod ex vi monitorii teneatur denunciator notori crimini delinqüentem occultissimum revelare, etiam si solus sciat, nec sint alii testes, quibus delictum possit de auctore probari, Bord. citat. num. 41. 35. & Doct. citat. num. 74. quia in his casibus denunciator assumitur ut testis, qui proinde non habet in se onus probandi: vid. num. 74.

186 Dicitur hactenus a numer. 62. maximè procedunt quoad criminis immanis, seu exceptuata, aut difficultas probationis, in quibus quidem etiam testes inhabiles admittuntur, ne delicti impuniti remaneant, & se in perniciem transirent alicorū. Melphi in præl. crim. ver. Testes.

187 Crimina immania numeravimus num. 62. criminis difficilis probationis sunt, que solent occulte patrari, v. gr. fursum, sodomitam, adulterium, fornicatio, coniuratio &c. item quod noctis tempore committuntur: in his, inquam, admittuntur testes inhabiles, quando altera veritas haberi non potest. In dubio autem, arbitrio Judicis stat determinate casum, in quo veritas altera haberi non potest. Ameno pag. 517. ex Sgoi.

QUÆRES I.

188 An si premittenda correccio fraterna, si firmiter emendatio speretur? Et an si sciat quis delinquens esse emendatum, teneatur eum ex vi monitorii denunciare?

189 Ceterum est 1. (ut adverit Ameno pag. 387. n. 8.) correctionem solum habere locum, quād delictum habet tractum successivum, quatenus penderit in futurum, vel quoad aliquem effectum liberum, ut est futurum, quod relinquere onus restituitionis vel quoad ejusdem delicti continuationem, ut est fornicatio in habitato, aut recidivo: non habere autem locum, si nil relinquat mali liberum in futurum, ut contingit in proximo, qui semel cedit in fornicationem, proprietatem, fursum, &c. sed se emendavit.

190 Ceterum est 2. ex num. 612. premittendum esse correctionem fraternali in denunciatione paternae, si correccio profusa speretur, alias minime, quia correccio fraterna est de jure naturali, & divino, ex illo Math. relato num. 81. unde non debet paternae denunciare fratrem, si spes eum correctione emendandum, & præferunt ei emendatum videris; quia tunc jam luteratus es fratrem tuum.

Hinc non obstante Visitationis precepto de denunciandis sibi in visitatione delictis, non potest fratrem denunciare, si videbis eum emendatum, aut si probabilitas spes per correctionem fraternali emendandum, Joann. la Crux 8. præc. art. 2. num. 1.

191 Correctionem non profuturam dignoscet ex circumstantiis, puta si scias, delinqüentem esse superbum, vel ab aliis monitum non suffit emendatum; aut si ex eius dignitate, & tui inferiori condizione judices eum fore, cui correctionem spectaret, &c. tunc quidem correccio relata poteris sine peccato eum, sive paternæ, sive judicialiter, denunciare. Ameno cit.

192 Difficulter procedit in denunciatione judiciale: pro qua sententia, quam tanquam communem referit, & sequitur Aretin. in præl. crim. cap. 166. doceat neminem teneri auctorem delicti denunciare, aut contra eum testari, quando per inquisitionem procedunt, ut in monitoriis, etiam si illum scias cum duobus, aut tribus aliis, non labore infamia, nec timeatur dampnum in futurum, quatenus speratur privata correccio emendandus: inquit addit. Aret. tunc non obstat, si judex pro revelatione urgeat; nam tunc erit ratio species bellii utriusque justi, dum judex justè testem orget, & testis justè negat; quia judex urget, ut satisfaciat Reipublica, que expolit ut diligens inquisitus fiat, ut sic malefactores timent, & coercentur, minime, ut in tali casu revelentur; & testis justè negat, quia jam lucratus est fraterem.

Qui Melphi in præl. crim. ver. Denunc. in addit. consequenter subdit: In denunciatione judiciali quoad peccatum commissum, & jam emendatum, ille tantum tenuere denunciare, cui ex officio competet, quidam & fiscalis, ad quem tanquam ad partem Reipublica id spectat. cap. Novit. de Judic.

193 Ubi notar Ameno pag. 387. quod licet, qui de-

nunciat non premisa correccione fraterna; quando emendatio speretur, peccare contra iustitiam, & quidem mortaliter, cum Tamb. 1. 9. Decal. cap. 1. §. 4. num. 9. si delinqüens est persona conditionis gravissima, & præsternit si delictum est occultum, quavis posset probari per alios testes, quatenus infamatur proximus sine fructu; denunciatione tamen est invalida ad processum formandum, quia tunc iura illicitant, non invalidans denunciationem.

194 Resp. allatam sententiam esse veram, quando denunciatur, aut testificatio exigatur, ad reparandum, aut impedientiam malum futurum; minimè quando precipitur in presenti delinqüentis. Bonac. in Bullam Cane, disp. 1. quest. 12. punt. 3. num. 15. Diana part. 9. trah. 2. ref. 89. & Alterius apud ipsum sequitur ex num. 606. quia tunc præceptum Superioris non intendit præcisus fratris emendationem, sed etiam principaliiter publicum ejus punitionem in bonum publicum, nempe ad aliorum exemplum, coercionem, & securitatem, quod prævelet bono privato fama fratris: quapropter tunc etiam supposita emendatione fratris, adhuc salvator, quod non infameatur proximus sine fructu.

Quam limitationem videtur amplecti ipse Melphi cit. dum inquit: In judiciali autem denunciatione, si delicta sunt publica, & exceptuata, correccio charitativa non est necessaria. Delicta exceptuata esse contra bonum publicum, diximus num. 64. unde consequenter tenet, quod etiam non premisa correctione, inquit non obstante emendatione, adhuc sit facienda denunciatione, quando ista præcipitur in punitionem delinqüentis, quando inde ob bonum publicum.

195 Clarius ergo: quando Judge intendit solam emendationem, aut satisfactionem partis, facienda est correccio fraterna, si emendatio speretur, iuxta illud Math. 18. Corripe eum inter te, & ipsius fratrem: non enim potest proximus infamari, si non adit necessitas, & partis causa; & emendatione, aut satisfactione partis habita, iam est satisfactionem Superioris intentioni; inquit correccio est facienda iterum, atque iterum, prædicti iudicio, quavis interim expirte terminus, Bonac. tom. 1. disp. 6. de denunc. pag. 896. num. 4. quia terminus edicti non incipit, nisi post adhuc oportunam correctionem; adeoque differens denunciationem pro facienda opportuna correctione, non est in periculo, ut incurrit censuram per termini expirationem. Edicta enim sunt benigne interpretanda; unde non est credendum, ut iudex velite denunciationem, quamvis emendatio fratris per correctionem speratur; si autem periculum sit in mora, v. gr. si sit interim fugeret, statim facienda est denunciatione.

196 Quod si facta opportuna correctione, emendatio non habetur, facienda est denunciatione delinqüentis, etiam si nulla infamia, accusatio, aut semiplena probatio præcesserit, iuxta illud quod sequitur in Ewang. Math. Quod si non audierit eis, dic Ecclésie: Nam tunc potest Judge denunciationem præcipere ad corrum delinqüentis salutem, aut bono proximi, licet exponatur pericolo delinqüentis famam; quoniam adeo rationabilis erat, Bonac. cit. num. 2.

197 Quando vero Judge intendit etiam penam, tunc facienda est denunciatione, nulla premisa correctione; & etiam si delinqüens sit emendatus, quando delictum est publicum; inquit etiam quando est occultum, & nulla prædicta infamia, accusatio, aut semiplena probatio, si cedat in dampnum publicum, fidei, aut innocentis. Bonac. cit. Postea namque est ad Deo delicta, nedum ad emendationem delinqüentis, sed etiam ad malorum vindicandum; iuxta illud Pauli ad Rom. 13. Vis autem non simile postulatur: bonum fuit, & habebat laudem ex illa; Dei enim minister est ibi in bonum: si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portas; Dei enim minister est, vindex in iram, et qui malum agit.

198 Posterioris generis sunt denunciations ad edita Inquisitorum, v. n. 606. prioris vero generis regulariter sunt denunciations ad edita Papa, & Episcoporum, pro rebus, aut scripturis deperditis, ablatis, vel occulatis; in his namque præscribitur revelatione ad finem restitutions, & reparations damni; quo habito, sive intra terminum, sive per correctionem fraternali, sive alia via, jam habetur fructus intentus, ac proinde monitorium non ligat scientem ad revelandum. Tum quia

De Denunciat. ad Monit. &c. Cap. II.

337

quia censura est pena spiritualis medicinalis, adeoque praesumitur lata ad emendationem peccatoris.

Dixi, regulariter, non universaliter, quia aliquando dati possunt casus, qui non sint fidei; in quibus Papa, Episcopus, &c. in suo edito punitionem delinqüentis intendant in bonum publicum: hujusmodi est casus a num. 12. resolutus, & alius, qui sequitur: ex quibus sufficientia colligere potes exempla.

QUÆRES II.

102 Petrus occulte necavit uxorem sine nabendo cum concubina, mutata ramen voluntate mosis cum alia; Episcopus autem ad partis infamiam monitorium editi, ut qui sciret auctorem talis necis, sub censura revelaretur. An illum sciens teneatur eum revelare?

Si ciendum est, quod Judge Ecclesiasticus inferior Patriarcha non possit concedere monitorium, ex vi cuius sequitur mors, aut mutilatio, quoniam tunc evaderet irregularis ex defectu lenitatis, ut potest cooperator morti alterius: unde in causis criminalibus hujusmodi monitoria solent cum tribus clausulis concedi, r. ut si dem non faciat, nisi civiliter, z. ad defensionem tantum, 3. quoad interesse Tancr. tom. 5. tr. 4. quest.

103 Resp. cum Tancr. citat. vel enim Petrus est emendatus, quatenus relicto jam amore concubina, quiete vivit cum nova uxore, vel non si primum, non est revelandus; quia ex probatis num. 94. & 96. delinqüentis emendatus non est denunciandus, quando monitorium denunciationem præcipit in emendationem, & reparationem damni futuri, non in punitionem, ut in calu.

Si secundum, est revelandus; quia perdurante prævo amore, delictum habet effectum pendente in futurum, nempe periculum necis nova uxoris, & peccati mortalis, ac injuria Sacramenti, si mortua nova uxore concubinan ducat; quoniam habetur cum ea impenitentiam criminis perseverans in futurum.

104 Nec ex talis revelatione facta Superiori Ecclesiastico, sequitur pena mortis rei, quod posset obstat: nam Superior Ecclesiasticus ea revelatione tantum tenuit, ut ad præfatum malum reparandum, non potest autem eam revelationem Judicii seculari tradere, quia sic evaderet irregularis, quatenus cooperaretur quasi testis in causa sanguinis; que namque major cooperatio in causa sanguinis, quam tradere Judicii seculari revelationem delinqüentis, que incipiatur probare aucto-rem delicti.

105 Quia excommunicatio est ex reservatis Summo Pontifici, excepto mortis articulo: hoc præmissio.

106 Duardus apud Dianam part. 9. trah. 2. ref. 89. negat, scientem teneri revelare reum, si per fraternali correctionem speretur emendatio, & periculum non sit in mora, ob rationem traditam num. 62.

107 Respondit adhuc teneri sub censura reum revelare, Bonac. in Bullam Cane, disp. 1. quest. 12. punt. 3. num. 15. Diana citat. & apud ipsum Alterius: quia finis præcepti neutrum est reparatio damni, sed etiam panitia publica delinqüentis in publicum exemplum; nam Bulla præcipit revelationem, etiam si crimen sit commissum, in quo casu non habet locum reparatio damni, sed punio in bonum publicum.

108 Item præcipitur sub censura revelatio rei de delicto committing, aut commissio, quantumcumque res sit occulta; per quod confirmatur dicta a numer. 62.

109 Idem pariter est dicendum, si quis occidisset, vel perculisset Principem, Patriarcham, Episcopum, generalem, aut Provincialem, seu in eos consipisset, tunc, inquam, stante arcotice facinoris in personas similis dignitatis, posset judge monitorium edere, quo scientem sub censura cogereat ad revelandum reum, quantumcumque res sit occulta; & nullis indicis precedentibus, aut infamia. Act. in præl. crim. pag. 124. Ratio est, quia motu præfectus Bulla: contra facinora in Cardinale, fuit bonum publicum, &c. quod ibi exprimitur per haec verba.

110 Quibus enim prædictio erimus, quibus suspectis affememus, quos denique tutabimus, si Templi Dei bases, scilicet Ecclesia lamina, si speciales filios, qui pro animabus populorum, pro fide pro justitia, pro unitate prærogant, inuitos deferamus? Quod motu prædicto potest extendi ad Episcopos, &c. sunt enim personæ publicæ, ministri Dei, Paltres gregis Christi, de quibus Apostolus ad Rom. cap. 13. Non est enim potest, nisi à Deo, &c. itaque qui resistit, potest, Det ordinatio resistit; & ad Hebr. 13. Obedite Pra-

111 3. Si sunt communia reo, & actor, videlicet, que spectant ad ius, & bona utriusque, licet sint in possessione rei, tunc non tenetur reus ea tradere, nec testis revelare, si inserviant pro iure alterius contra ius proprium, qui sunt utique communia; & quando certe sunt paria, melior est conditio possidentis. 4. Instrumenta sunt propria actoris, & distincta; vel enim detinens scripturam est, & spectantes ad iusta, ac bona actionis.

112 4. Denique si instrumenta sunt propria actoris, est distinguendum; vel enim detinens scripturam est certus de sua iustitia, & quod actor ea iniuste utetur contra

QUÆRES IV.

106 Quando quis vi monitorii teneatur revelare scripturas?

Prelens questionem periculid distinguit Diana part. 9. trah. 8. refut. 48. ex Syro, Raynaudo, & aliis, ex quibus breviter.

107 Resp. regulam generali esse, ut tunc teneatur quis ex vi monitorii scripturas tradere, aut revelare, quando carum detentio, aut occultatio est mortalis: vid. num. 32. qualis non est, quando grave damnum timet, quod preferri debeat damno alterius, quod ex non revelatione consequitur. Hinc

108 1. Si instrumenta sunt publica, que scilicet continent affectus cauila in iudicio, nempe interrogaciones, responsiones, confessiones; & teneat ea reus tradere, & testis revelare, quia spectant ad publicam iustitiam administrandam.

109 2. Si sunt propria rei, que scilicet spectant ad ius rei, & sunt de bonis ejus, non nenerit reus ea tradere, nec testis revelare: quia non teneat quis, five reus, five testis, arma contra se date inimico. Tum quia monitoria intelligunt lata contra retinentes scripturas alienas, & spectantes ad iusta, ac bona actionis.

110 3. Si sunt communia reo, & actor, videlicet, que spectant ad ius, & bona utriusque, licet sint in possessione rei, tunc non tenetur reus ea tradere, nec testis revelare, si inserviant pro iure alterius contra ius proprium, qui sunt utique communia; & quando certe sunt paria, melior est conditio possidentis.

111 4. Denique si instrumenta sunt propria actoris, est distinguendum; vel enim detinens scripturam est certus de sua iustitia, & quod actor ea iniuste utetur contra

Examen Ecclesiast.

contra ipsum, ejus ver. gr. attentis potentis, & divitiae; & tunc eo durante periculo reddere non tenetur, nec id sciens revelare, non minus quam detinens gladium alterius, non tenetur illum restituere, si sit certus, aut magis probabiliter putet, quod sit eius usurus ad alium occidendum: ino restituendo peccat mortaliter contra charitatem: igitur sub mortali ex charitate tenetur quando potest, impeditam dampnum spirituale, aut temporale proximi; multo magis tenetur impeditam malum spirituale, nempe peccatum proximi, & malum temporale sui, & monitoria dantur ad impedientia, non ad sovenda mala. Dixi, si sit certus, &c. nam in dubio possesso stat pro credore, de cuius bonis est scriptura, qui non est privans sua scripturam ex dubia sui malitia; quoniam in dubio quilibet est presumendus bonus. Vel actor habet ius, quoniam quis ligiosum, ad rem, in ordine ad quam interfuit scriptura; & tunc omnino reus eam reddere tenetur actor, & sciens revelare, ad hoc ut actor possit ius suum prosequi; quia tunc est iustitia deceptor, amb

Q U A E R E S V.

112 An habens transiumpum, teneatur illud revelare ex vi monitorii de revelanda scriptura?

R. Non tenetur Bonac. tom. 1. disp. 6. de denunc. pag. 893. num. 8. & apud ipsum Molina. & Filiuc. quia monitorium intelligitur de scriptura illa, que facit fidem; at simplex transiumpum, non authenticum, non facit fidem,

113 An teneatur reus ex vi monitorii reddere alteri scripturam propriam, ex qua sit prudenter timere notabile dampnum?

C. Errunt eti, nomine danni hic non venire amissione dicunt, & expiationem bonorum, circa que actor habet ius, & pro quibus suam inquirebat scripturam; quia si ex vi scripturam testitur actor obtinet a iustitia sententiam, que reus aliquibus spoliatur bonis, tunc reus non dicetur pati, sed refaciatur dampnum, quod revera, licet bona fide, inficeretur actori, ejus retinendo bona; unde nomine danni hic venit amissio boni, in quod reus habet ius, Diana part. 4. tract. 8. ref. 48. in fine;

Bona, in que homo patet dampnum, ex manu, sive sunt quartuor: anima videlicet, corporis fame, & substantiae corporalis; que bona ita se habent, ut unum sit altioris ordinis alio, ut gradatus ponuntur, bonum autem altioris ordinis preferri debet bono inferioris ordinis, & sic bonum anima, & vita, seu membrorum, preferri debet bono fame, & bonum fame bonis temporalibus,

114 Resp. 1. qui scripturam detinet, si eam possidet mala fide, quatenus eam abstulerit, tenetur eam reddere cum aequali suo dampno, aut paulo majori; minime cum longe majori, Tambur. lib. 9. Decal. cap. 2. §. 3. anum. 19. & apud ipsum Molina. Lessius, Azor. Val. Navat. Bonac. Ratio prima pars est, quia in aequali dampno potior est ratio innocentis; tum quia iusta actio obligat ad movendum dampnum ab innocentem, & ad ponendum equalitatem, unde vita, tua vita, fama, tua fama, bona, tuis bonis sunt redimenda; idque etiam, si paulo maior est dampnum, quod timetur; quia parum pro nihil reputatur.

Nec dicas, longe magis valeat propriam vitam, aut famam, quam vitam, aut famam alterius; quoniam hoc est verum, ceteris paribus, quando scilicet uterque est innocens, ut dicam modo num. 116. minime quando tu es iustus; tunc namque longe magis est habenda vita, aut fama innocens, quam nocens.

Eadem ratione tenetur ad refacienda omnia dampna, & interesse, quae sunt vera, etiam ante monitionem.

Ratio secunda pars est, quia iusta commutativa vel aliud vult, nisi ponere equalitatem, & tu non tenoris, nisi ad aequali, adeoque tunc excusaberis ob importunitatem ponendi equalitatem; unde si ex traditione scriptura sequatur infamia, ad eam non tenoris,

fententiam tenet Diana part. 3. tract. 5. ref. 54. part. 5. tract. 13. ref. 68. Raynaldus de monit. part. 1. capit. 3. quest. 24. Tamb. lib. 8. Decal. tract. 4. cap. 2. §. 6. numer. 11. & alii contra Avil. Aragon. & alios apud Diana. citat. qui vult, tam scientem ex vi monitorii, quoniam telitem legitimè interrogatum, tenet ad manifestandam veritatem, si possit sine suo notabili dampno, sub onere restituendi damna inde sequentia.

Q U A E R E S X.

125 Concubina surripuit quamdam gemmam a suo amico, qui prouinde monitorium obtempsit: An concubina teneatur restituere, aut revelare ex vi monitorii?

R. Epondit non teneri, si diligatur ab amico stricto amore. Tancred. tom. 5. tract. 4. quest. 17. qui num. 7. hec habet:

Quoties tantus est amor inter amicos, etiam si sit turpis, ut prudenter attenit omnibus circumstantibus praesumit posse, quod amicus nolles includere alium in editio; tunc non tenetur revelare ex vi editio; quia hac obligatio revelandi aut restituendi non processit ex eo, quod licite fieri deberet, sed ex eo, quod ille, qui petitis monitorium, intendit, & vult circa hos dirigere monitorium, & Iudeas ad partis requisitionem ferens monitorium non intendit alios obligare ultra eos, quos intendit includere pars: ergo quies pars non vult amicum includere, sive hoc faciat ob illicitum amorem, sive ob licitum, ille non obligabit monitorio, cum tale editio ad eum non dirigatur.

126

Peccavit igitur mortaliter surripiendo, & patiter reteniendo, si amicus rationabiliter praesumatur invitus; at non incurrit censuram non restituendo. Ino si circumstantis sint tales, & amicitia si tam acta, ut concubina ob verecundiam non petet, rationabiliter tamen praesumat, amicum non esse invitum quoad substantiam, sed solum quoad modum, quatenus surripuerit; tunc neque peccaret mortaliter, quia non esset inusta detentrix; nam non commisceret furtum, cum furto sit ablatio rei invito rationabiliter domino.

127 Idem est dicendum de ipsa scientie in ordine ad revelandum.

128 Suaderit. Monitorium non ligat filium, uxorem, patrem, matrem, aut fratrem surripientis ultra causas licitos, nisi confiteretur voluntate ferentis, seu petentis monitorium. Bonac. tom. 1. pag. 891. disp. 6. de denunc. part. 1. num. 1. & 2. & non alia ratione, nisi quia cum monitorium concedatur in gratiam petentis, heres Pauli post annos 40. exposcit in iudicio a filio herede. Petri alias decem millia aurea ex vi contracta dotatissimae de 30. millibus aureis; & quia ex iis, qui predilectum conventionem sciebant, plures sunt defuncti: & alii nolunt sponte testari, heres Petri obtinet monitorium sub excommunicatione ab Episcopo, ut qui id solent, revelent: at quoniam, qui sciunt, sunt conjuncti in primo, & secundo gradu cum herede Pauli, idcirco queritur: An hi teneantur ad revelandum?

R. Epondit teneri sub mortali & censura ad revelandum. Ratio est, quia ex una parte adest sententia probabilis obligans hujusmodi perfomas privilegias ad denunciandum, & testificandum in aliorum defunctis, de qua numer. 43. ex alia parte Doctores sententia excusantur, num. 40. relati, exprefsi loquuntur, quando ex revelatione sequitur notable dampnum, aut infamia ipsi revelando; quod natura non patitur, in quantum communio sanguinis facit, ut nulla sint ipsi conjuncti communia, & unus sine alio ledi non possit. In casu autem nostro, nec dampnum, nec infamia sequitur ipsi conjuncto ex revelatione; non dampnum, quia ipse heres actor pro decem millibus aureis nullum in te habet ius ad recentiam summam, ut ipsi met eum conjuncti sciunt; nec infamia, quia ipse actor, dum in iudicio agit pro decem millibus aureis, non praefunitur malus, sed agens ex ignorantia juris partis, & errore facti, quo putat haberere ius ad prestatam summam ex vi primi contractus dotatissimae; quoniam ex iure delictum non est praesumendum.

Cum igitur in alato casu nullum dampnum, aut infamia sequatur ex revelatione, nullo pacto praedicti conjuncti sunt ex ratione confanguinitatis & revelatione exculpandi. 124 Confirmatur, quia independenter a monitorio ex communis Theologorum tenetur quis ex charitate sub culpa mortali non manifestans, ad veritatem revelandum, & ad monendum ignorantem de errore, ex quo sequitur lesio innocentis, quando ex tali revelatione non sequitur ipsi notable dampnum; adeoque cum ex expoſito casu monitorium, & revelatione in nullius dampnum cedat, sed in defensionem innocentis, atque ad ejus mala vitanda, tenetur prefati confanguinei sub mortali & censura ad revelandum,

Examen Ecclesiast.

Q U A E R E S XI.

129 An scientes concubinas Clerici possidere ejus bona ab eo donata in remuneracionem servitorum, in iudicio tamen non probatorum, teneantur revelare ex vi monitorii de revelandis possessiis bonorum Clericis?

R. Esp. non teneri, Tancred. citat. quest. 15. quia concubina retinens bona Clerici sibi donata in remuneracionem servitorum verò praefitorum, etiam non sicut in iudicio probata, ea retinet sine peccato mortali, & justo titulo donationis remuneracione; igitur si scientis non tenetur revelare, quoniam monitorium obligat ad revelandum injustum detentorem: vid. num. 32.

130 Dices: in leg. de donat. inter vir. & uxor. ex Barb. apud Tancr. citat. licet Clerici possint sue concubinae donare ob servitia praefita, ipsi tamen non possint ea retinere ante probationem servitorum in iudicio factam; igitur, qui si sciunt, ex vi monitorii revelare tenentur.

Resp. Tancr. cit. ex Molina, textum loqui de donationibus mere gratuitis, minime de iis, que sunt ob servi-

Y 2 servi-

Examen Confessariorum. Tom. II. Pars I.

servitia realiter praesita. Tum quia ex Cabedo, talis probatio obsequiorum non requiruntur pro foro interno, sed pro externo, propter presumptionem, quod donata concubina videatur donata non ob realia obsequia, sed ob turpe amorem.

Q U A R E S XII.

132 Petrus donavit Paulo absenti censum, ad quem misit missum, aut epistolam, ne talem donationem inimicari; antequam autem missus, aut epistola perveneret, morsus est donator: hinc ejus heredes omnia ejusdem bona occulaverunt, & quia Petrus donatarius inservi missum donationis recipie, monitorium obiunxit ut revelaretur, qui bona Pauli deinent: An qui heredes Pauli talia bona occulasse, teneantur ex vi mortis ad revealandum?

R Epond. Tancr. qui casum proponit loc. citat, non tenet: quia licet sit probabilis sententia, quod post acceptancem Pauli factam mortuo Petro, donatione fit perfecta, & transferat ius in donatarium, perferit si fuit acceptata per Notarium nomine Pauli absentis; et etiam satis probabilis opinio opposita quod post mortem donantis non possit donatarius ejus acceptare donationem: ac proinde eam, upotè non iam perfecit, cedere hereditibus Petri donantis.

133 Suadetur à pari, quia in casibus, & in quantitate, in quibus ad donationem requiritur insinuatio, seu manifestatio facta Judici promulgato monitorio ad instantiam donatarii, non teneat qui ad revealandum, si sciat heredes donantis ejus detinere bona; nam donatio sine insinuacione est nulla, ex leg. petri. §. ult. Cod. de donat.

134 Et è contra, si donatarius reperiatur talia bona receptae, teneat ad revealendum, & qui cum cunctis, ad revealandum, promulgato monitorio ad instantiam donantis, aut ejus heredita; quia licet ex consuetudine non teneat in conscientia donatarius bona sibi sine insinuacione donata restituere, nisi quando donans, aut ejus heredes donata repetere, monitorio tamen à Judice Ecclesiastico facta ad instantiam partis, valet pro repetitione. Ita Tancr. citat ex Raynaudo.

135 Eadem ratione, si Petrus fecit mandatum donandi, quatenus dedit famulo centum, ut ea ferret ad Paulum: tunc mortuo donante ante traditionem, si monitorium fiat ad instantiam donatarii, non teneat, qui seit famulum detinente revelare; benè vero, si fiat ad instantiam hereditum donantis; quia summa illa ante traditionem per famulum factam, non est de bonis donatarii, sed hereditum donantis. Quod utrumque est verum, etiam si famulus ob culpabilem negligientiam aut malitiam traducere omisierit; in quo cau vult Tancr. cum Sanchez, quod teneat tradere hereditum donantis realiter summan illam, aut gemmam, & simul teneat satisfacere donatario ex parte pretium.

Confirmat Tancr. ex Raynaud. de monit. part. 1. cap. 2. quest. 9. dicens. Non teneat ad revealandum ad edita, ut reveletur, seu restituatur res Sempronii, quando ipsi facta promissio illarum rerum, & fuit etiam acceptata, qui quamvis promissio acceptata obligat ex iustitia promisentem, facta jam acceptatione ex parte promisit, ut teneat communior opinio; adhuc promisarius non habet ius in re in bonis promisiti, sed tantum ad rem, & promisit est verus dominus rei, atque adeo non venient nomine honorum Sempronii: ergo multo magis dicendum est, non esse in bonis Titi id, quod ipsi debet restituere a famulo in compensationem doni, quod impeditur, ne fieret ipsius Titi, & patiens debet dici tale domum esse in bonis Caii, qui fecit mandatum donandi.

Q U A R E S XIII.

136 Petrus donator ob ingratiitudinem donatarii ante Judicis sententiam clam surripuit bona illius à se donata. An teneatur ex vi monitorii, que repedit, aut compensavit, revelare?

N Egat Tancr. cit. quest. 10. quia licet una sententia velit, quod non possit in casibus enormis ingratiitudinis donator repetere, aut compensare dona-

ta, nisi post Judicis sententiam, Diana part. 8. tract. 6. ref. 38. Tambur. lib. 9. de contr. tr. 10. cap. 6. §. 1. n. 8. Busemb. lib. 3. tr. 5. cap. 3. dub. 3. n. 1. Alia tamen opinio tenet, quod possit donans, aperte constante enormi ingratiitudine donatarii, ante Judicis sententiam, rem donatam occulte restituere, aut compensare. Dicafilius lib. 2. tr. 5. disp. 1. dub. 7. n. 157. & 158. Tancr. cit. quia donatio intelligitur facta sub conditione implicita, & virtuali, nisi donatarius fuerit ingratus; & sententia Judicis non requiritur, nisi ad declarandam veritatem ingratiitudinis donatarii; unde hac verè & certò ipsi donanti constante, non requiritur in conscientia aliud, ut occulte restitutus donata; aut sibi compenseret.

137 Ita patet ei discurrendum in casibus, in quibus potest donator licet donationem revocare, & in ceteris contractibus, in quibus rem detinens, licet & iustè detinet, nam hujusmodi monitoria feruntur contra injitos detentores, & illos scientes.

Q U A R E S XIV.

138 Petrus nobilis è Sicilia perrexit ad bellum, ubi ex maritione illi conravto genuit filium, qui mortuo patre in Sicilia venit bona paterna adepars, quia cum scire non poterit, monitorium obiunxit, ut qui bona Petri restineret, restitueret aut revelaretur: & quia ejus bona reperiatur adjudicata, id est queritur: An adjudicatarius teneat ad restituendum, vel revealandum?

S Ciendum est, quod adjudicatio facta virtute pacti ad discursum, sit triplex. 1. sine lefione, facta scilicet iusto pretio, & de hac non est fermo, 2. cum lefione non enormissima, quatenus non fuit facta infra dimidium iusto pretii, sed vel in dimidio, vel supra dimidium iusto pretii; verb. gr. predium, domus, &c. valebat centum, & adjudicatio fuit facta pro se xaginta, aut quinquaginta, 3. cum lefione enormissima, quatenus fuit facta infra dimidium iusto pretii.

Variant tamen Doctores in assignando, quantum debet esse excessus dimidi iusto pretii, ut constituit lefionem enormissimam.

Fagund. lib. 5. de contr. cap. 40. n. 2. ait, non sufficere, quod excessus sit unius nummi; quia parum pro nibus reputatur, & de minimis non curat Praetor; ac proinde id committit arbitrio Judicis. Hinc permuli Jurisconsulti apud Mastrilli dec. 247. num. 37. tenent, excessum debet esse magnum, ita ut lafo debeat esse in quadruplo, aut triplo minus iusto pretio, ut si predium valeat centum, & adjudicatio fiat pro triginta tribus.

Puto tamen, quod in lefione excessus dimidi iusto pretii, ad constitutandam lefionem enormissimam, sufficiat, si sit unius nummi: & ita in allato exemplo sufficit, si adjudicatio sit facta pro quadraginta novem. Tamb. citat. num. 5. & apud ipsum Rebellius, Baldus & alii, ex leg. Hac adjectio plo. de verb. fignis. Siadetur, quia remedium gratiosum non conceditur, nisi pro lefione enormissima: ex Mastrilli autem cit. n. 28. Hoc remedium competit, etiam si lefio in uno numero dimidi iusto pretii excedat, secundum Baldum leg. C. de resind. vendit. numer. 18. Abbas in cap. Cum casam, n. 3. post Gloss. ibi in verb. Dimidium, quia opinio contradictem non habet. Igitur ad lefionem enormissimam sufficit excessus unius nummi.

Conformat Tancr. ex Raynaud. de monit. part. 1. cap. 2. quest. 9. dicens. Non teneat ad revealandum ad edita, ut reveletur, seu restituatur res Sempronii, quando ipsi facta promissio illarum rerum, & fuit etiam acceptata, qui quamvis promissio acceptata obligat ex iustitia promisentem, facta jam acceptatione ex parte promisit, ut teneat communior opinio; adhuc promisarius non habet ius in re in bonis promisiti, sed tantum ad rem, & promisit est verus dominus rei, atque adeo non venient nomine honorum Sempronii: ergo multo magis dicendum est, non esse in bonis Titi id, quod ipsi debet restituere a famulo in compensationem doni, quod impeditur, ne fieret ipsius Titi, & patiens debet dici tale domum esse in bonis Caii, qui fecit mandatum donandi.

Q U A R E S XV.

139 Secundò, vel adjudicatio fuit facta cum lefione non enormissima, & tunc pariter dico, adjudicatarium elabo quadrupliciter non teneat restituere, aut revelare; quia ea bona possideret iusto titulo emptoris, emptio iusto pretio facta: vid. num. 144.

Cujus iustitia ratio, est pactum in contractu creationis census appositum inter dominum census, & censarium, ut in casu negate solutionis census, vendatur predium ad discursum, seu sub hasta: vulgo all' incanto, ultimo emptori plus offert; quod pactum non est destru-

ctivum

De Denunciat. ad Monit. &c. Cap. II.

341

etivum contractus census. Et firmatur auctoritate Nic. V. apud Tamb. lib. 9. de contr. cap. 6. num. 2. qui confessit Regno Sicilie, ut in creatione census apponi possint quaecumque pacta. Et in praxi tale pactum publice coram Notario semper apponitur. Adjudicatio igitur, seu emptio predii in aut supra medietatem iusti pretii facta, cum sit facta ratione conventionis, & pacti de vendendo predium in subhastatione, in casu negate solutionis census, est iusta; quia bona, que venduntur sub hasta, qualis ratione praefati pacti sunt, que adjudicantur, sunt merces ultronex, que possunt licet pro medietate eius. Tamb. tom. 2. lib. 9. tom. 2. cap. 4. §. 8. n. 5. Diana part. 4. tr. 4. ref. 1. & nonnulli alii apud ipsos.

Tum quia hujusmodi adjudicationes, seu emptiones, & venditiones bonorum immobiliarum, sunt sine fraude, sed supposito debito vero, ad vocem preconis, auctoritate Principis, & per sententiam Judicis. Ecce justitiae. Dices de ratione subhastationis est, ut concutant plures, qui velint emere; in adjudicatione autem sunt proclamationes in foro, sed vel coram paucissimis, vel nullo expresso consenso devendendo infra dimidium iusti pretii. Neque tacitus, quia nemo presumit potest, quod contentus sua depuperationi.

Quod si in pacto vendendi ad discursum exprimatur pactum vendendi etiam infra dimidium, tale pactum est nullum, etiam si sit juratum, quia est de re mala, & contra bonum publicum. Sicut nullum est pactum, etiam juratum, de non revocanda donatione, in casibus, in quibus donatio est illicita.

Siadetur, quia si hujusmodi pacto ad discursum adjicit renunciatio remedii gratiosi, seu pactum de non petendo remedio gratioso facta adjudicatione, talis renunciatio, & pactum sunt irrita, & nulla. Quid expressè docet, & probat Mastrilli dec. 247. quando intervenit latio enormissima ultra dimidium cum magno excessu. Cuius ratio principia est quia in lesiones, quae sit cum magno excessu ultra dimidium, praefatum dolus ex proprie, nemo autem potest renunciare dolu suo, nec potest talis renunciatio expolsi, quia est invitatio ad delinquendum. Addens, neque tale pactum juratum tenere, ut rite inveniatur. Quia juramentum efficit vineulum iniquitatis. Quas propositiones ex pluribus iuribus probat. 40. ad 8. 1.

Indò ita arcerit contra pactum de non petendo remedio gratiosum, & contra lefionem enormissimam cum magno excessu, invenit Mastrilli, ut in n. 8. habeat.

Plures cessiones accipiunt a creditoribus, habentibus aliquibus solvere non valentes obligata bona cum dicto pacto vendendi ad discursum, in illa pro modica quantitate habent, & ut audio, ita abuso iste in Regno est, quod solent in triplo, aut quadruplo, sed etiam in centuplo minus iusta, qui sit supra dimidium, 3. quia lex in Regno Sicilie permitit talem adjudicationem. Hinc concludit, in Regno Sicilie creditore possit ibi iuste adjudicare, seu appropriare primum censurium cum lefione supra dimidium, admissu tamen remedio gratioso, quatenus dominus usque ad finem mundi potest offere creditum, & predium repetere unam cum fructibus, ita ut domino offerente creditum, teneatur adjudicatarius restituere illi predium unam cum fructibus percepitis, que proinde numerum praefabuntur; quo credito non oblatio, possit iuste adjudicatur: predium retinere, donec offeratur, in modo non teneat censurium de tali remedio gratioso monere. Solùm excipit calum, quando adjudicatur cognoscit, dominus prædictus esse ineptus ad petendum remedio gratiosum, vel effidit, ruficulus, pauper: tunc teneatur adjudicatarium teneri deducto suo credito primum adjudicatum restituere debitori, etiam co noscentem.

Item num. 103. ait.

Erit ad instantiam Philippi de Lapi per M. R. C. declarata nulla remedio dicta leg. 2. Cod. de resind. vendit. quedam adjudicatio facta in favorem D. Laure de Porto, & confosum; in qua processu extant quodam sententia Religiosorum Theologorum defendantium, non obstante praedito pacto ad discursum in conscientia securos non esse emptores, si enormissima lefio in empti nus intervenire.

Item num. 110. Dolum futurum remitteret, si ab initio renunciasset future enormissima lefio, & inquit Cepol. conf. 34. numer. 19. allegando Hoffiens. & alios: Quod per nullum pactum, nec per legem, vel statutum, nec per consuetudinem, vel privilegium, potest quis privari a reclamacione, & impugnatione sententia arbitriae, quando adegit.

Item num. 115. Respetu autem lefionis enormissime contrarium in terminis tenet Cagnoli, in d. 1. 2. num. 8. 1. dicens: quod data lefio ultra dimidium iusta pretii in magno excessu, contradictria erit nullus ipso jure, quemadmodum ubi dolus ex profecto causam contractui dedit.

Denum. num. 137. Remedium lefionis enormissima numquam censetur sublatum, neque confutendum adest, que ad alium dicendum inducit, iam probaci & deinceps, quacumque confluero, siadefet, potius corruptela judicatur, cum materiali peccandi, & fraudandi debitoribus tribuit, & miseris debitoribus omnibus bonis suis expoliatos reddat, & ita ego existimo.

Cum igitur pactum etiam juratum de non petendo remedio gratioso pro lefione enormissima sit nullum, & iritum, upotè vinculum iniquitatis, quatenus lefio enormissima est dolosa, & iniqua; omnino sequitur, quod pactum ad discursum.

Hac causa invalida est donatio omnium honorum. Indò invalida ex jure est donatio excēdens valorem quin-

Examen Ecclesiast.

Y 3